

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

PECULIARITIES OF APPLYING CONVENTIONAL AND UNCONVENTIONAL TEACHING METHODS IN TRAINING CADETS OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Сучасні вітчизняні науковці розглядають інновацію в освіті як процес створення, поширення і використання нових способів для вирішення педагогічних проблем оригінальними, нестандартними підходами. Але для того, щоб використовувати інноваційні методи навчання, викладачу потрібно розуміти, в чому полягає різниця між традиційними та нетрадиційними формами та методами навчання, як їх застосовувати на практиці.

Методи навчання – це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності викладача й курсантів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються крізь систему прийомів і засобів навчальної діяльності. Найбільш прийнятною є класифікація методів, побудована на дієвому підході до навчання. Згідно з нею існують методи:

а) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні);

б) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо);

в) методи контролю і самоконтролю в навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, в тому числі через комп'ютерні освітні системи).

До нетрадиційних (інноваційних) методів належать аудіовізуальний метод; робота в малих групах; «мозковий штурм» (брейн-стормінг); метод Сократа (Сократів діалог); дискусія; «Дерево рішень»; «Незакінчені рішення»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра; «Займи позицію»; метод творчого пошуку (дослідження); майстер-класів; аналізу і діагностики ситуації; інтерв'ю (інтерв'ювання); конкретних ситуацій (МКС) або кейс-метод ("case study"); метод проєктів; тренінги; моделювання; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; коучинги; портфоліо; конкурси; вікторини. Ці методи навчання мають важливе значення для проведення практичних і семінарських занять.

На вибір методів, форм і засобів навчання впливають особливості навчальної дисципліни, характер навчального матеріалу, обсяг часу, який відводиться на вивчення матеріалу, рівень загальної підготовленості групи, особливості навчально-матеріальної бази закладу вищої освіти та багато інших чинників. Здебільшого вибір методу визначається кількістю курсантів, оскільки більшість методів найбільш ефективні за невеликої кількості учасників. Але

насамперед вибір методу визначається дидактичними цілями заняття, видом інформації, яка опановується, тобто він має бути адекватним властивостям навчальної інформації та освітнім цілям. У цій статті розглянуто особливості застосування традиційних і нетрадиційних методів навчання у навчанні курсантів вищих військових навчальних закладів.

Ключові слова: форма, метод, навчання, майбутні офіцери, застосування, інновація.

Modern Ukrainian scholars consider innovation in education as the process of establishing, dissemination and usage of new ways for solving pedagogical problems in peculiar and unconventional ways. In order to use innovative methods of teaching, a teacher has to understand the difference between conventional and unconventional forms and methods and how to put them into practice.

Teaching methods are orderly ways of interrelated, focused activity of a teacher and cadets aimed at effective solving of educational goals. They are implemented through the system of techniques and means of training activities. The most appropriate is classification of methods based on operational approach to teaching. According to it there exist methods:

a) which ensure mastering the subject (verbal, visual, practical, reproductive, problem-solving, inductive, deductive);

b) which stimulate and motivate academic and research activity (academic discussions, problematic situations, profession-oriented role-plays, creative tasks, collection and research, experiments, competitions, quizzes etc.);

c) methods of control and self-control in academic activity (a survey, a credit test, an examination, a test, test tasks, questions for self-control including computer educational systems).

Unconventional (innovative) methods consist of audiovisual method; work in small groups; brainstorming; Socratic method (Socratic dialogue); discussion; "Decision Tree"; "Unfinished decision"; discussion with invited professionals", simulations and role plays; "hold the position"; creative search (research); master classes; analysis and diagnostics of a situation; interviewing); exact situations or case study; method of projects, trainings, modeling, problem-solving, coaching, portfolio, competitions; quizzes. These methods of teaching are of vital importance for practical classes and seminars. The choice of methods, forms and means of teaching are influenced by the peculiarity of the subject, character of training material, amount of time assigned to learning this material, level of general preparedness of the group, peculiarities of facilities of the higher educational establishment and many other factors. To a large extent, the choice of a method is identified by the number of cadets, since most methods

УДК 378.637.035.4
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.39>

Левко М.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
та військового перекладу
Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного

are efficient with small number of participants. However, first of all, the choice of the method is identified by didactical aims of the class, type of information and educational aims. This article deals with peculiarities of apply-

ing conventional teaching methods in training cadets of higher military educational establishments.

Key words: form, method, training, future officers, applying, innovation.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В сучасних умовах соціокультурних змін, політичного плюралізму, деформації політичних цінностей і формування різноманітних політичних проектів зростає необхідність формування політичної культури молоді як цілісного, інтегрованого, суспільно-політичного явища, що забезпечує необхідний рівень її життєвої самореалізації. Це стосується різних вікових груп (учнівська, студентська, робітнича, селянська молодь), в яких вона своєрідно виявляється у різних середовищах, зокрема й в умовах вищих військових навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування елементів політичної культури молоді вивчали О. Баснін, С. Бесклетний, М. Іванов, В. Костів, Ю. Кравченко, С. Трофімов тощо; теоретико-методологічні пошуки в руслі національної політичної культури сучасного суспільства здійснювали Г. Васянович, М. Дмитренко, І. Нагорна, Н. Ротар, О. Рудакевич, Б. Цимбалістий; регіональні аспекти політичної культури обґрунтовували О. Кваша, Ю. Рябой, В. Середа; особливості функціонування політичної культури у військовій сфері досліджували С. Білявець, О. Бойко, О. Ковнір, А. Куруч, В. Рєзніков, В. Ягупов та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасному суспільстві особливої уваги набула політична культура майбутніх офіцерів, оскільки вона забезпечує їхню здатність толерантно вирішувати складні проблеми військово-професійної діяльності, що є необхідною умовою забезпечення успішного розвитку професіоналізму загалом. Тому важливим є пошук таких методів навчання курсантів, які дають змогу активізувати процес формування їх політичної культури.

Мета статті – визначення особливостей застосування традиційних і нетрадиційних методів навчання курсантів вищих військових навчальних закладів у формуванні їх політичної культури.

Виклад основного матеріалу. Навчання у вищих військових навчальних закладах має свої специфічні умови. Тому поєднання традиційних і нетрадиційних методів навчання дає змогу викладачу краще організувати процес засвоєння знань слухачем (курсантом).

Методи навчання – це засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямованої на вирішення завдань навчання, виховання і розвитку [2]. Найбільш прийнятною є класифікація методів, побудована на дієвому підході до навчання. Згідно з нею існують такі методи:

а) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні);

б) які стимулюють і мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо);

в) методи контролю і самоконтролю в навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, в тому числі через комп'ютерні освітні системи) [3].

Для формування політичної культури майбутніх офіцерів у ВВНЗ можна вдало використовувати нетрадиційні методи навчання, адже «нетрадиційні пошукові методи виявляються досить продуктивними у військово-професійному навчанні. Вони дають можливість курсантам не тільки творчо засвоювати базові знання, але й опановувати ці знання відразу в контексті своєї професії» [4, с. 176].

Для покращення взаємообміну, організації взаєморозуміння, взаємопізнання в процесі професійно спрямованої взаємодії між суб'єктами навчання викладачі ВВНЗ використовують інноваційні методи навчання. На думку І. Підласого, інновації – це й ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи [9, с. 3].

На практичних заняттях з іноземної мови було використано метод конкретних ситуацій тоді, коли потрібно було одержати зворотній зв'язок від майбутніх офіцерів. Кожен курсант одержав текст з описом конкретної проблеми. Він мав вивчити ситуацію самостійно і обрати оптимальне рішення. Потім курсанти, об'єднавшись у невеликі групи, обговорювали переваги і недоліки запропонованих рішень, намагалися з'ясувати, яким способом може бути вирішена ця проблема. Використання цього методу сприяло розвитку політичної культури майбутніх офіцерів.

Для формування інтересу курсантів до вивчення іноземної мови використовували метод створення ситуації пізнавальних суперечок. Адже ситуацію суперечки викладач може створити в будь-який момент, ставлячи запитання: «А хто думає інакше?». І якщо такий прийом викликає суперечку, то курсанти діляться на прихильників і противників того або іншого пояснення, з цікавістю чекають аргументованого висновку викладача. Така навчальна суперечка виконує роль спонукального мотиву.

Також з метою стимулювання пізнавальної активності та самостійності курсантів було запропоновано проводити веб-квести. Майбутні офіцери готували доповіді, презентації і проводили інтерв'ю зі своїми однокурсниками на теми: «Українська мова: від мови до нації».

Для формування складників політичної культури під час викладання спецкурсу «Основи формування політичної культури майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах» використовувалися інноваційні методи навчання. Серед них можна виокремити такі:

1. Методи із застосуванням умов, що ускладнюються: метод часових обмежень, метод раптових заборон, метод нових варіантів, метод інформаційної недостатності, метод інформаційної насиченості, метод абсурду.

2. Методи групового розв'язання творчих завдань: метод Дельфі; метод «чорного ящика»; метод щоденника.

3. Методи колективного стимулювання творчих пошуків: метод мозкового штурму і метод синектики.

Метод часових обмежень ґрунтувався на врахуванні суттєвого впливу фактору часу на навчальну діяльність. В одних курсантів тимчасові обмеження в часі викликали підвищену активність і досягнення навіть більш високих результатів, ніж у спокійній обстановці. Інші майбутні офіцери змінювали свою поведінку, знижуючи свій результат, і завжди досягали кінцевого рішення. Була ще одна група курсантів, в яких часові обмеження викликали шок і гальмування. Вони ставали розгубленими, піддавалися паніці та відмовлялись від розв'язання завдань.

Метод раптових заборон полягав у тому, що курсантам на певному етапі заборонялося використовувати в своїх діях певні правила або висловлювання. Це сприяло руйнуванню штампів у професійній діяльності, давало можливість використовувати Кодекс честі офіцера Збройних сил України.

Метод нових варіантів використовувався тоді, коли потрібно було по-іншому виконати, знайти нові варіанти його виконання або коли вже було декілька варіантів виконання завдання.

Метод інформаційної недостатності застосовувався тоді, коли було поставлене завдання особливої активності на перших етапах навчальної діяльності курсантів. Для цього завдання були представлені з недостатніми даними.

Метод інформаційної насиченості полягав у тому, що у завдання була закладена завідомо зайва інформація.

Метод абсурду полягав у тому, що курсантам пропонували виконати завдання, яке не мало розв'язання (передати владу народу).

За допомогою методу Дельфі необхідно було вибрати із запропонованої серії альтернатив

кращу: від членів групи вимагалось дати оцінку кожній альтернативі в певній послідовності.

Метод «чорного ящика» дав змогу за допомогою аналізу конкретних ситуацій розв'язати проблеми. Ситуації підбиралися таким чином, що, аналізуючи їх, учасники дискусії мимоволі зачіпали питання виникнення тієї чи іншої ситуації. До цього учасників спонукали спеціальними цілеспрямованими питаннями: яке місце і роль релігії у формуванні політичних уявлень, установок та орієнтацій молоді? які типові позитивні якості українського характеру? чи впливають традиції на розвиток політичної культури молоді? та іншими.

Метод мозкового штурму («Дебати в парламенті») полягав у тому, що для вирішення проблем (завдань) курсанти (7-10 осіб) під керівництвом викладача навчалися вільно обговорювати проблему, висловлювали припущення про шляхи її вирішення, не піклуючись про грамотність або цілеспрямованість своїх дій, подавали власні ідеї в невимушеній, неформальній обстановці. При цьому у них виховувалося вміння виявляти підвищену терпимість один до одного в процесі спільної діяльності. Після проведення мозкового штурму відбувся конкурс есе «Права людини».

Метод синектики, який був застосований під час проведення семінарського заняття на тему: «Політична система України», дав змогу курсантам навчитися формулювати проблему, її складники, виокремити головну мету пошуку, шукати аналогії вирішення завдань різного характеру (прямого, особистого, символічного, фантастичного).

Метод синектики допоміг майбутнім офіцерам навчитися формулювати проблему. Так, обговорюючи питання, чи політична культура та політична свідомість – тотожні поняття чи різні, вони намагалися виокремити головну мету пошуку, шукати аналогії вирішення завдань різного характеру (прямого, особистого, символічного). При цьому у курсантів розвивалася здатність до синектичного мислення: вміння абстрагуватися, подумки відділятися від предмету обговорення, схильність до роздумів, здатність відходити від нав'язливих ідей, вміння слухати інших, терпимо ставитися до ідей, висловлених колегою, звичка знаходити в звичайному незвичайне і в незвичайному звичайне, вміло користуватися аналогіями.

Під час проведення навчальної дисципліни «Політологія» для формування політичної культури курсантів використовувалися ділові ігри. Зокрема, ділова гра «Конструювання ділового іміджу кандидата в депутати» передбачала поділ групи курсантів на підгрупи (8-10 осіб). Кожна з груп одержала завдання створити електронну презентацію іміджу умовного кандидата в депутати та провести передвиборчі дебати. Для цього необхідно було вибрати курсантів на такі ролі:

1) кандидата;

- 2) політолога;
- 3) психолога;
- 4) спічрайтера;
- 5) стиліста;
- 6) фахівця з комп'ютерних технологій;
- 7) фахівця з PR.

У презентації потрібно було відобразити такі положення:

- особистісні якості претендента;
- основні ідеї передвибірчої програми;
- сформулювати ключовий лозунг;
- графічно проілюструвати кожне положення програми.

Курсантам необхідно було підготувати передвибірчу промову, в якій мало бути відображені основні ідеї презентації та питання для дебатів.

Після прослуховування лекції на тему: «Політична культура» майбутні офіцери написали есе на тему: «Цінності, ідеї, орієнтації, установки, що здатні підтримати демократію» і підготувалися до дискусії «Українська політична культура: традиції та сучасність».

Після вивчення теми «Політичні конфлікти» було проведено засідання круглого столу на тему: «Чинники виникнення і методи розв'язання сучасних міжнаціональних конфліктів». Під час проведення круглого столу обговорювалися такі питання:

1. Сучасні теорії конфліктів.
2. Позитивні сторони конфлікту.
3. Негативні сторони конфлікту.
4. Небезпека міжнаціональних конфліктів.
5. Причини міжнаціональних конфліктів.
6. Чинники виникнення та методи розв'язання сучасних міжнаціональних конфліктів.

Проведення круглого столу сприяло розвитку політичної спрямованості майбутніх офіцерів як складника їхньої політичної культури.

Результати цього дослідження показали, що формування політичної культури майбутніх офіцерів у фаховій підготовці в умовах вищого військового навчального закладу значно покращується за умови використання сучасних інноваційних методів навчання. Практичні заняття «відіграють важливу роль у виробленні в студентів навичок застосування одержаних знань для розв'язання практичних завдань спільно з викладачем» [12].

У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів (слухачів). Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення таких завдань:

- поглиблення, закріплення і конкретизація знань, одержаних на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування практичних вмінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності;

– розвиток вмінь спостерігати та пояснювати явища, що вивчаються; розвиток самостійності тощо [13].

На практичному занятті, вивчаючи тему «Цінності і характерні особливості політичної культури країн Заходу і Сходу», було організовано роботу в малих групах. Курсанти були розподілені на групи по 5 осіб. Кожна група одержала своє завдання, серед яких були такі:

1. Модернізм і традиція в політичній культурі сучасного західного суспільства.
2. Базові цінності політичної культури Великобританії.
3. Особливості континентально-європейської політичної культури (Німеччина, Південна Європа).
4. Цінності політичної культури США. Американський федералізм.
5. Індо-буддистська політична культура: зміст і особливості.
6. Конфуціанська політична культура.
7. Політична культура арабських країн.

Робота в малих групах сприяла розвитку у курсантів навичок співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, вміння активно слухати, виробляти спільну думку, вирішувати виникаючі розбіжності).

Висновки. На вибір методів, форм і засобів навчання впливають особливості навчальної дисципліни, характер навчального матеріалу, обсяг часу, який відводиться на вивчення матеріалу, рівень загальної підготовленості групи, особливості навчально-матеріальної бази закладу вищої освіти та багато інших чинників.

Здебільшого вибір методу визначається кількістю студентів, оскільки більшість методів найбільш ефективні при невеликій кількості учасників. Насамперед вибір методу визначається дидактичними цілями заняття, видом інформації, яка опановується, тобто він має бути адекватним властивостям навчальної інформації та освітнім цілям.

Перспектива подальших досліджень полягає в розробленні інформаційно-комунікаційних методів і прийомів формування політичної культури майбутніх офіцерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про вищу освіту». Голос України. 2014. № 35–36 (499–500). С. 4–67.
2. Педагогіка вищої школи URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/416808.pdf.
3. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.: Г.П. Клімова, С.М. Іванов, Л.С. Шевченко та ін.; за ред. Ю.Є. Атаманової, Г.П. Клімової. Х. : Право, 2015. 452 с. URL:http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11162/1/Klimova_5-1_2015.pdf.
4. Топольницька Г. Особливості нетрадиційних методів викладання етики у вищому військово-

вому навчальному закладі. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 2(4). С. 172–181. URL: znpnadprsn_2016_2_17.pdf.

5. Антипова В.М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете. Педагогика. 2006. № 8. С. 57–62.

6. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе (Анализ зарубежного опыта). Москва : Педагогика, 1989. 176 с.

7. Бекиров С.Н. Актуальность формирования политической культуры студенческой молодежи Украины. Проблемы современной педагогической освіти : зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2013. Вип. 38, ч. 1. С. 263–271.

8. Бесклетний С.Є. Формування цінностей демократичної політичної культури студентської молоді в умовах трансформації сучасного українського суспільства : автореф. дис. канд. політ.

наук: 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2013. 20 с.

9. Підласий А.І. Педагогічні інновації. Рідна школа. 1998. № 12. С. 3.

10. Вашкевич В. Світоглядний складник історичної свідомості сучасної студентської молоді. Людина і політика. 2004. № 5. С. 140–144.

11. Современные методы обучения иностранному языку в неязыковом вузе : коллективная монография. М-во образования и науки РФ. Московский политехнический университет. Тамбов : ООО «Консалтинговая компания Юком», 2017. 92 с.

12. Педагогика и психология высшей школы : учебное пособие / Ответств. ред. М.В. Буланова-Топоркова. Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. 544 с. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/bulan/03.php.

13. Практичні заняття. Методика підготовки і проведення. URL: http://pidruchniki.com/16740216/pedagogika/praktichni_zanyattya_metodika_pidgotovki_provedennya].